

הנחיות לתיעוד הפרעת קשב וריכוז

מיועד לאנשי מקצוע שהוכשרו באבחון הפרעת קשב וריכוז במבוגרים

מסמך זה מפרט את הנתונים הנדרשים במרכז הארצי לבחינות ולהערכה לשם תיקוף קיומה של הפרעת קשב וריכוז (ADHD), הערכת השלכותיה על ביצועי האקדמיים של הנבחן וקביעת הצורך בתנאי בחינה מותאמים. מסמך מסתמך על הקריטריונים שקבע משרד הבריאות לאבחון ADHD, על ה-DSM-V, וכן על נהלים ודרישות שמציג ה-Educational Testing Service האמריקני המבוססים על הנחיות שמפרסמת ה-National Attention Deficit Disorder Association (NADDA).

א. עדות לפגיעה מגיל צעיר

הפרעת קשב וריכוז היא הפרעה התפתחותית, ולפיכך זיהוי הפרעה זו בבגרות יישען קודם כל על עדויות בדבר קיום ההפרעה בילדות. על המסמכים לתעד תסמינים שהופיעו בגיל צעיר, שהיו נוכחים לאורך זמן, ואשר השפיעו על התפקוד בתחומי חיים שונים, כנדרש בקריטריונים הפורמליים לאבחון.

לצורך תיעוד תסמינים כאלה בעבר אין די בדיווח עצמי, ונדרשים מסמכים אובייקטיביים כגון: תעודות בית-ספר, דוחות ממורים וממטפלים, הערכות של אנשי מקצוע שטיפלו בפונה באותה תקופה, ודוחות אבחונים מסוגים שונים שנערכו לו.

המסמכים צריכים להעיד על הפרעה קלינית מובהקת, אשר שבשה באופן משמעותי את התפקוד במספר תחומי חיים.

ב. עדות לפגיעה כיום

עדות לקיומה של הפרעת קשב וריכוז בהווה תתבסס על כל הגורמים הבאים:

- א. תיאור התסמינים על ידי הפונה עצמו
 - ב. דיווח מצד אנשים שונים המכירים את הפונה (למשל, מורים, ממונים בפועל וכדומה)
 - ג. תהליך אבחוני מקיף
- על הדיווח לכלול עדות לפגיעה בתפקוד הנוכחי במספר תחומי חיים, ובכלל זה בתפקוד האקדמי. אין די בתיאור של קושי במבחנים או בקושי לסיים מטלות בזמן המוקצב בלבד, שכן קשיים אלה יכולים לנבוע מסיבות שונות. יש לספק עדויות על מגבלות מתמשכות בתפקוד בקשת רחבה של התנסויות.

על פי ה-DSM-V, הערכה עדכנית של הפרעת קשב וריכוז צריכה לכלול את המתואר לעיל:

- תיעוד תסמינים שהופיעו בילדות ופגמו בתפקוד הפונה, מהם לפחות חלק טרם גיל 12.
- תסמינים קיימים בהווה לתקופה של לפחות 6 חודשים.
- עדות ברורה לפגיעה משמעותית בתפקוד האקדמי, החברתי או התעסוקתי, אשר באה לידי ביטוי בשני הקשרים לפחות (למשל, בית-ספר, עבודה, בית).

ג. שלילת אבחנות מבדלות או הסברים חלופיים

הערכה עדכנית של הפרעת קשב וריכוז צריכה לכלול התייחסות ברורה לשלילת אבחנות מבדלות או הסברים מצביים חלופיים לקיום התסמינים.

- למשל, בתחום בריאות הנפש יש לשלול הפרעות כגון דיכאון, חרדה או הפרעות אחרות, אשר יכולות להיות הגורם הראשוני לתסמינים (במצבים של קומורבידיות בין הפרעת קשב וריכוז לבין הפרעה אחרת בתחום הנפשי יש לציין במפורש בדו"ח האבחון). על המאבחן להראות כי ביצע הערכה מלאה ובחן כמה אופציות אבחנתיות, בטרם קבע כי מדובר בהפרעת קשב וריכוז.
- יש לבדוק האם מדובר על תסמינים המופיעים בהקשרים ספציפיים בלבד (למשל, במבחנים) שאין בהם כדי להעיד על הפרעת קשב וריכוז. חשוב לציין כי תסמינים כגון קשיי ארגון, מוסחות, חוסר שקט, שעמום ותת הישגיות אקדמית יכולים להופיע באופן נורמטיבי אצל כל אדם, ולכן יש להתייחס באופן ברור לעוצמת התסמינים, לתדירותם ולמידת הפגיעה שהם פוגעים בתפקודים שונים.

ד. שימוש במבחנים ובכלים רלוונטיים נוספים

- על פי הנחיות משרד הבריאות, הערכת הפרעת קשב וריכוז צריכה להדגים תסמינים באמצעות כלים אובייקטיביים מתוקפים, כגון שאלונים לאבחון הפרעת קשב וריכוז במבוגרים. יש לספק נתונים כמותיים בנוגע לתוצאות מבחנים אלה.
- מבחנים ממוחשבים כדוגמת CPT, TOVA, MOXO ו-BRC, אינם מספיקים כשלעצמם לשם ביסוס או שלילה של קיום הפרעת קשב וריכוז, והם יכולים לשמש ככלי עזר בלבד.
- ציוני מבחנים נוספים כגון מבחני נייר ועיפרון להערכת תפקודי קשב, ציוני תת-מבחנים הלקוחים ממבחני אינטליגנציה, או מבחנים אחרים המעריכים זיכרון, קשב או ביצוע לאורך זמן, יכולים להיכלל בהערכה כעדות נוספת, אך אין בהם די לקביעת קיומה או העדרה של הפרעת קשב וריכוז.

ה. המלצות טיפוליות

- יש לספק מידע ברור לגבי השימוש בטיפול תרופתי.
- אם ישנו טיפול תרופתי, יש לספק מידע בנוגע ליעילותו.
- אם לא הומלץ על טיפול תרופתי - יש לנמק מדוע.

ו. סיכום והמלצות

- על הסיכום לתאר את השפעתה של ההפרעה על תפקודו האקדמי של הפונה
- כל המלצה צריכה להיות מבוססת על רציונל המקשר בינה לבין שיפור בתפקוד הנבחן

חשוב להדגיש את הנקודות הבאות:

- ההחלטה הסופית בנוגע להקצאת תנאי בחינה מותאמים וסוג התנאים שיוקצו לפונה, נתונה בידי המרכז הארצי לבחינות ולהערכה
- ההחלטה מסתמכת על כל המסמכים שהגיש הפונה ובתוכם נתוני ההערכה העדכנית, ועל שיקולים פסיכומטריים הנוגעים למבנה הבחינה, מטרתה והשפעה של תנאים אלה ואחרים על הדיוק במדידה ועל ההוגנות של הבחינה.

תיעוד הפרעת קשב וריכוז

המסמכים הנדרשים לשם קביעת תנאי בחינה מותאמים

- לצורך דיון בבקשה לתנאים מותאמים בבחינה בגין הפרעת קשב וריכוז יש להגיש אבחון מפורט כמתואר להלן.
- לא נוכל לדון באבחון שלא נעשה בהתאם לדרישות המפורטות בדף ההנחיות המיועד לאנשי המקצוע (לעיל).
- על המסמכים המוגשים להיות מפורטים ומלאים ככל האפשר, כדי שלא נצטרך לעכב את הטיפול בבקשה בשל בקשת מידע נוסף.

תיעוד הרקע להפרעה

- על פי הקריטריונים לאבחון, לפחות חלק מהתסמינים של הפרעת הקשב והריכוז צריכים להופיע לפני גיל 12. על כן, יש לצרף לבקשה מסמכים המתעדים תסמינים שהופיעו לפני גיל זה.
- לצורך תיעוד תסמיני הפרעת קשב וריכוז בעבר אין די בדיווח עצמי, ונדרשים מסמכים אובייקטיביים כגון: תעודות בית-ספר, דוחות ממורים וממטפלים, הערכות של אנשי מקצוע שטיפלו בך באותה תקופה, דוחות אבחונים מסוגים שונים שנערכו לך.

הערכה עדכנית

- מכיוון שתנאים מותאמים בבחינה ניתנים על סמך הערכה של השפעת הפרעת הקשב והריכוז על ביצועי האקדמיים של הנבחן, עליו לספק מסמכים עדכניים ורלוונטיים, המדגימים הן את קיום ההפרעה והן את השפעתה האפשרית על תפקודו בבחינה.
- יש להגיש אבחון או הערכה שנערכו בשלוש השנים האחרונות.
- על המסמך לכלול בדיקה של תפקודים קוגניטיביים או אקדמיים שנפגעים עקב ההפרעה.
- את ההערכה יערוך איש מקצוע שהוכשר לאבחן הפרעת קשב וריכוז, על פי הנחיות משרד הבריאות.
- על ההערכה לכלול עדות ברורה לפגיעה משמעותית בתפקוד במספר תחומי חיים ובמספר הקשרים. במידת האפשר יש לצרף לבקשה מסמכים נוספים התומכים בכך (למשל, חו"ד של מורים, מפקדים, ממונים בפועל וכדומה).

אם המסמכים אינם מספקים מבחינת היקפם או תוכנם יתכן שיהיה צורך בהערכה מחודשת.

אם מאז ההערכה האחרונה חלו שינויים בהתנהגותו או בתפקודו של הפונה, או בטיפול התרופתי שקיבל, תידרש הערכה מחודשת.